

# מידוע הם שנתקו?

שמעתי ברדיו תוכנית שבה רואיינו כמה עורכיי-עיתור נים ותיקים על השאלה שהתעוררה בשולי פרשת-קסטנר: מדוע שתק היישוב בארץ? מדוע לא עוררה העיתונות העברית את הציבור?

היו כמה תשובות, רובן מגומגמות. אחדים מן המריר איינים אף טענו שהידיעות כלל לא הועלמו, כי העיתונות דיווה בהרחבה על המתרחש באירופה, ושנעשה כל מה שניתן להיעשות.

אין זו אמת. עד לשלב הסופי של המלחמה לא ידעו המוני היישוב דבר על ההשמדה הטוטאלית באירופה. לא ידעו, ולא רצו לדעת.

יתכן שפה ושם הופיעו ידיעות כלשהן בעיתונים. איש לא שם לב אליהן, ואיש לא האמין. הן נבלעו בים הידיעות האחרות.

יתכן שכל עורך יכול לשלוף כיום מן הגינזך מאמר כלשהו, שבו התרועע על המתרחש. אם היו מאמרים כאלה, הם נבלעו במאות מאמרים אחרים של אותו עורך.

האמת הפשוטה היא כי כן, בארץ, היינו את היינו כאילו אין שואה. האנשים הפשוטים חיו את חייהם הפשוטים, דאגו לפרנסתם. אלפים הלכו לצבא הבריטי (שלא עשה דבר למניעת ההשמדה) כדי לנצח את הנאצים, אך מבלי להיות מודעים לכך כי מדי יום נצחיים אלפים. המחחרות עסקו במאבקיהן, ובמוקדי המחשבה של כולן היו ענייני ארץ-ישראל (כל אחת על פי דרכה). ההגנה הקימה את הפלמ"ח כדי להגן על הארץ מפני הפלישה הנאצית, שנראתה כצ' פוייה, אצ"ל היה מוכן, בסוף שנות ה-30, לכרות ברית עם איטליה הפאשיסטית, בעלת-בריתם של הנאצים, ואחר-כך הכריזו על שביתת-נשק עם הבריטים. אברהם שטרן, הוא יאיר, מנהיג לח"י, שלח שליחים לאירופה כדי לשאת ולתת עם הנאצים על שיתוף-פעולה נגד הישילון הבריטי בארץ.



שרת

להגן על הארץ מפני הפלישה הנאצית, שנראתה כצ' פוייה, אצ"ל היה מוכן, בסוף שנות ה-30, לכרות ברית עם איטליה הפאשיסטית, בעלת-בריתם של הנאצים, ואחר-כך הכריזו על שביתת-נשק עם הבריטים. אברהם שטרן, הוא יאיר, מנהיג לח"י, שלח שליחים לאירופה כדי לשאת ולתת עם הנאצים על שיתוף-פעולה נגד הישילון הבריטי בארץ. המיפלגות היו שקועות באינטרסים היומיומיים הק' טנים שלהן. במשך זמן-מה עבדתי אז (ב-1942 או ב-1943) כמזכיר של מוסד מיפלגתי רוויזיוניסטי, הייתי בעצמי עד לכמה מן הדיונים המדכאים ביותר על חלוקת שליחויות לאיסטנבול, שם "הגיע" למיפלגה גיב במישרד ההצלה. היו קופצים רבים על מישרה זו, כמו שיש כיום על שליחות לארצות-הברית.

(יתכן כי שינאית העזה למימד המיפלגתי בארץ, ובכללו המימד הרוויזיוניסטי, נולדה בי בימים ההם, כשראיתי במו עיני את נציגי המיפלגות מתקוטטים על קומץ ה"סרטיפיקאטים" — היתרי-הכניסה לארץ. אלה חולקו לולם סקני-מיפלגות. הצלת-החיים היתה תלויה בהצלחה. היו קופצים רבים על מישרה זו, כמו שיש כיום על שליחות לארצות-הברית.)

אפשר למצוא סיבות רבות ונכונות להתנהגות היישוב בשנים ההם. הרגשת אולת-היד, הריחוק מזירת המאורעות, ההדחקה שמקורה במצפון הרע של מי שחיים חיים בטוחים, בשעה שקרוביהם נמצאים בגיהינום.

אך נדמה לי שהגורם העיקרי, המאפיל על כולם, שונה לגמרי. הוא נשכח לעיתים קרובות. חשוב להכיר בו, כי הכרה זו עשויה להיות חשובה מחר כמו אתמול.

והו: בנייאדם הם יצורים של יגירה. כדי להתקיים בעולמנו האומלל והכאוטי הם מסדרים לעצמם איזושהי פנינה של הרגלים מחשבתיים ומעשיים ובה הם מתבצרים כמו היה במחפורת. כאשר לפתע מתהפך העולם כולו, ונוצרת מציאות חדשה לחלוטין, אין בנייאדם רוצים ומסוגלים להכיר בכך. הם מתעקשים להמשיך בדרכם, כאילו לא קרה דבר. עם עלייתו של אדולף היטלר לשלטון, ועוד יותר עם פתיחת המלחמה-העולם השנייה בידי היטלר, הגיע העולם המוכר לקיצו. נוצר מצב-חירום שלא היה לו-תקדים בתולדות העמים בעת החדשה. רוצח-המונים מטורף השתלט על יבשת שלמה, ולרשותו עמדה מכותנת-רצח שלא היתה עוד כדוגמתה. היעד העיקרי היה השמדת היהודים.

באותו הרגע היה צורך בנטישת כל דרכי-המחשבה המקובלות. בגירוש כל העסקנים הרגילים, ביצירת דרכי-מחשבה חדשות ומנהיגות חדשה. הדבר לא נעשה. לא אצל עמים רבים אחרים, לא אצלנו.

משה שרת היה איש טוב והגון, אך קטן ושיגרתי. דווקא מפני שהיה טוב והגון, לא התאים עוד לתפקיד. כמוהו היו מנהיגי כל שאר המיפלגות. במיבחן העליון לא נמצא צירציל עברי. לכן לא הודעק היישוב, כפי שצריך היה להודעק, כדי להרעיש עולם ומלואו, גם באמצע המלחמה. לא ננקטו עשרות הפעולות שניתן היה לבצען, כדי להציל יהודים — יהודים, קבוצות וקיבוצים שלמים. לא נעשה כלל נסיון כזה.

תחת זאת התעלם היישוב כולו מעצם קיום הבעיה, העמיד פנים כאילו אין מה לעשות עד לגמר המלחמה, והמשיך לסור למישימעתה של חבורת עסקנים אפורים. דווקא ישראל קסטנר היה, לעומת זאת, אדם בלתי-שיגרתי. זה יכול לקרות מול כל שינוי פיתאומי, לטובה ולרעה, בכל שעת-חירום. זה קרה אתמול, בימי השואה. זה יכול לקרות מחר, כאשר תעמוד המדינה לפני אתגר מסוג אחר. זה קרה גם מול אתגרי-השלום של אזור אל-סאדאת, בימים הגדולים שבהם ניתן היה לשנות את פני המרחב.

שעה גדולה זקוקה לאנשים גדולים — אך זהו זן נדיר מאוד, ושנוא מאוד על הבריות.

## מה יש לסוס הזה?

ישבתי וכתבתי מאמר. רציתי להגיד כי הציבור הנוקק לאמצעי-התיקשורת הישראליים דומה לסוס אשר שמו לו —

מה? ידעתי איך קוראים לזה באנגלית: Blinkers. שתי פיסות-עור, לצידו העיניים, המונעות בעד הסוס



להסתכל ימינה ושמאלה. הוא יכול להביט רק קדימה, בכיוון שהעלון מורה לו.

בגרמנית קוראים לזה Scheuklappen. בגרמנית הכל יותר ארוך.

איך בעברית?

שאלתי. שאלתי כל מי שיכולתי, כל מי שמחזיק עצמו כידען וכבלשן. איש לא ידע. לבסוף, אחרי חודשים רבים, קיבלתי תשובה מפי ישראל הר, העורך הסיפורתי של ספריית תרמיל. הנה היא: "סקיינינים (סמ"ך פתוחה, כ"ף דגושה וצרויקה). שהם תריסי-עור שמחברים אל הרצועות משני צידי עיניו של הסוס, כדי למונעו מלהביט לצדדיו. סך — ז' (מן סכך) — סוכך, מיכסה."

הוא אשר התכוונתי להגיד: הציבור הנוקק לאמצעי-התיקשורת הישראליים דומה לסוס בעל סקיינינים.

## דף דק וקרוע

חיסשתי השבוע מיסמך ישן, ובאחת הערימות של גיירות מצהיבים מצאתי דף קרוע של נייר דק, מלפני 35 שנים.

קראתי וזכרתי. זה היה ב-1946 או ב-1947, כשהוצאתי מעין כתב-עת בשם במאבק, שהושיע לעיתים מזדמנות. כלומר, כשצברתי די כסף ממשכורת וממשכורת חבריי, הוצאנו גליון.

כתב-עת זה, שעורר בשעתו רעש רב, הטיף לראשונה לרעיון של קונפדרציה של "המרחב השמי", שבה נועד תפקיד מרכזי למדינה העברית אשר תקים. זה היה רעיון הגיוני ורציונאלי, אך היו לו גם רבדים רגשיים. באחד הימים ביקשתי מן המשורר גיורא, צעיר ממוצא ספרדי, לחבר הימנון, "מרחבי" — הימנון שאפשר יהיה לשיר אותו, בעברית ובערבית, לא רק בתלאיביב ובירושלים, אלא גם בקאהיר ובבגדאד.

גיורא שקד על המלאכה, ואחרי כמה ימים או שבועות הגיש לי את החרוונים הבאים:

נקומה כסער מקדם ימינו  
עזים כנמרים על מרחב ערבות.  
ושחר מירח ודיגלו בימינו  
יצית העולם בריבוא להבות.

מולדת גדלתנו, מרחב היבשת,  
תשבור עול נוכרים ותקום מעפר,  
ויום החרות הוא יצוק כמו עשת  
אחדות עמי-שם בברית לאיתופר.

לא עוד יד אויב תחלק ותכריע  
גורל המיליונים בשבט רודן.  
כיום איתו שיר המרד יריע  
מגאנגס עד נילוס, מפרת עד תימן.

בכתביידי (הוא השתנה מאז לא מעט) תיקנתי את השורה השניה. בבית השני וכתבתי: "אנחנו בניך, נשבור עול זרים." איני זוכר מדוע. בשורה השלישית של הבית השלישי החלפתי את המילה "המרד" במילה "החופש".

ברצוני להציל את השיר למען ההיסטוריה. ומשום-מה נדמה לי שהוא אקטואלי כיום לא פחות — ואולי יותר — מאשר לפני 35 שנים.

## דרכו של שלמה

עלי לדווח כאן על תוספת למישימעתה שלי. קוראים לו שלמה.

זה התחיל כאשר גיליתי במיגרש נטוש, לא הרחק מדירתי, עץ-תות. לא אוכל לגלות את המקום, כי גם כך כבר נמצאו לי שותפים רבים מדי.

התותים התחילו להכשיל, וזיכעם השתנה מאודם לשחור. קטפתי מדי יום את השחורים, המתוקים, הבאתי אותם הביתה ואכלנו אותם בתיאבון. אלא שרחל (אשתי? רעייתי? זוגתי?) בקישה להביא גם כמה עלים, לשם מה? רחל נדהמה מן השאלה. כל ילד יודע כי תולעי-משי אוכלים רק עלי-תות. אבל לי מעולם לא היו תולעי-משי.

היתכן? ילד שלא היו לו תולעי-משי? למחרת הביאה רחל מבית-הספר זחל יפהפה, לבן-חום, בן לשבט המתגורר בכיתתה. שמנו אותו בקופסה המ' רופדת בעלים של תות. מבלי להתמהמה כדי להגיד "תודה", התחיל הזחל לרסס מן העלים. אכל בלהט, מבלי להפסיק לרגע, כאחד היודע מה תפקידו.

קראנו לו שלמה. למה? ככה. זה התאים לו. שלמה אכל יום-יומיים, ואז חדל להתחיל בעבודה. הוא התחיל להקיף את עצמו בקווי-המשי האינסופי שיצא מפיו. הוא עבד יומם ולילה, הסתכלתי בו מרוחק. גם יוחאי, החתול הסיאמי, התכוון בו בעניין רב.

מעולם לא ראיתי מישהו עובד בשקידה כזאת (מלבד, אולי, פעם. זה היה לפני 30 שנה. שכבתי במקום נידח על חוף-הים מדרום להרצליה. בא אוטו, ומתוכו יצא נוסע יחיד, אלוף-פיקוד-הדרום משה דיין. הוא לבש מכנסיים קצרים, ובידו החזיק את-חפירה מתקפל, מן הסוג שהונפק לחיל-הרגלים. הוא עלה בצוק, ובאמצע הדרך אל ראשו החל חוסר. הוא חפר שעה, שעתיים, שלוש, בקצב אחיד, כמכונה, מבלי להרפות אף לרגע. כששקעה השמש הלכתי הביתה, והוא המשיך לחפור. כמו שלמה.)

שלמה טוה וטוה, עד שהתחיל להיעלם בתוך הקורים. לא נותרה אלא פקעת לבנה, ורק אני ידעתי ששלמה נמצא שם בפנים גולם.

עכשיו שלמה-הגולם נמצא בקופסה לידי, והפקעת הצהיבה, בסופו של דבר ייצא משם פרפר, ויטיל ביצים, ויחל יתחיל מחדש באביב הבא. כך אומרת רחל.

וזה מזור מאוד. ילד מתבגר, מודקן ומת. גור הופך לחתול, מוליד גורים חדשים והולך לעולמו, לנך-עדן של



שלמה

החתולים. אריה, דג, יונה — מן הלידה עד הבוה, צורתם אינה משתנה. הגוף גדל, ועוברות עליו תהפוכות הזמן. אך אין הוא משתנה מעיקרו. ואילו שלמה פושט צורה ולובש צורה, ובכל שלב של חייו הוא אישיות אחרת. מניין יודע הזחל מתי לאכול, מתי להפסיק לאכול? מתי לטוה, ואיך? מה קורה שם לגולם בתוך הפקעת? איך הוא הופך לפרפר? ואיך סידר הטבע את כל התהליך המסובך הזה? דארווין, איך?!